

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΙΝΙΚΟΛΟΓΩΝ

**ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΙΝΙΚΟΛΟΓΩΝ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΕ
ΤΙΤΛΟ**

***Προστασία έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων - Καταπολέμηση της
κατασκευής
και διακίνησης πλαστών έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων και της
φθοράς έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων - Ποινικές διατάξεις -
Σύσταση Μητρώου Ορκωτών Πραγματογνομόνων - Λοιπές διατάξεις Υπουργείου
Πολιτισμού***

Το φαινόμενο της παραχάραξης έργων τέχνης παραμένει εξόχως επίκαιρο, αν και είναι τόσο παλιό όσο και η ίδια η τέχνη. Από την άλλη, η αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού με τα μέσα του ποινικού δικαίου προσκρούει σε σημαντικές δυσχέρειες, καθώς το δίκαιο συχνά δανείζεται ορισμούς από την ιστορία της τέχνης.

Στο Κεφάλαιο Β' του ΣχΝ, που τιτλοφορείται «Καταπολέμηση της κατασκευής και διακίνησης έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων με σκοπό παραπλάνησης - Ποινικές διατάξεις», προβλέπεται με το άρθρο 4 το *ιδιώνυμο*¹ (“ειδικό” κατά το άρθρο 2 περ. δ' του ΣχΝ) έγκλημα υπό τον σχοινοτενή τίτλο “Κατασκευή, παραποίηση, έκθεση, διακίνηση, διάθεση, μεταβίβαση, κατοχή έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου με σκοπό παραπλάνησης” (άρθρο 4 του ΣχΝ). Η πρώτη παράγραφος τυποποιεί τη βασική νομοτυπική μορφή του εγκλήματος, την οποία πραγματώνει «όποιος, με σκοπό παραπλάνησης ως προς την ταυτότητα του δημιουργού του, την

¹ *Ιδιώνυμο έγκλημα* (delictum sui generis) θεωρείται ότι υπάρχει, όταν η προσθήκη στοιχείων στο βασικό έγκλημα αλλοιώνει σε τέτοιο βαθμό τη φυσιογνωμία της πράξης, ώστε να μην προκύπτει απλώς μια παραλλαγή του βασικού εγκλήματος, αλλά κυριολεκτικά ένα νέο έγκλημα. Βλ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο, ΓενΜ, 193.

προέλευσή του, τη χρονολόγησή του, τη φύση του ή τη σύνθεσή του, κατασκευάζει, παραποιεί, εκθέτει, διακινεί, διαθέτει, μεταβιβάζει, κατέχει ή δέχεται στην κατοχή του με οποιονδήποτε τρόπο έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο».

Σύμφωνα με την Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης, με τις ανωτέρω διατάξεις «επιδιώκεται η καταπολέμηση του φαινομένου της κατασκευής και διακίνησης πλαστών έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων, για το οποίο, έως σήμερα, στην Ελλάδα δεν υπάρχει ειδική αυτοτελής νομοθετική ρύθμιση», καθώς «έως σήμερα η παραβατική δραστηριότητα στον χώρο της τέχνης αντιμετωπίζεται με τις γενικές διατάξεις περί πλαστογραφίας και απάτης του Π.Κ.», οι οποίες, κατά την κρίση του συντάκτη της, «αφενός δεν καλύπτουν την ποικιλομορφία και τις ιδιαιτερότητες των καλλιτεχνικών πλαστογραφιών, αφετέρου προβλέπουν τιμώρηση μόνο εφόσον υπάρξει συναλλαγή». Παρά ταύτα, όπως θα εξηγηθεί στα επόμενα, η σχολιαζόμενη ρύθμιση αποτελεί ένα αμάλγαμα ετερόκλητων στοιχείων των ειδικών υποστάσεων των άρθρων 216 και 386 ΠΚ χωρίς δογματική συνοχή.

Σημειωτέον ότι τόσο στη Γερμανία όσο και στην Ελβετία ομοίως δεν απαντά ειδική αυτοτελής νομοθετική ρύθμιση και η σχετική συμπεριφορά [*Kunstfälschung*] κολάζεται με τις κοινές περί πλαστογραφίας, απάτης και αποδοχής προϊόντος εγκλήματος διατάξεις. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 13 εδ. γ' ΠΚ «έγγραφο είναι κάθε γραπτό που προορίζεται ή είναι πρόσφορο να αποδείξει γεγονός που έχει έννομη σημασία όπως και κάθε σημείο που προορίζεται να αποδείξει ένα τέτοιο γεγονός», ως τέτοιο δε θεωρείται η υπογραφή του καλλιτέχνη και η χρονολογία ή η σφραγίδα του μουσείου που τίθεται επί του έργου τέχνης². Συνεπώς, γεννάται σοβαρός προβληματισμός περί του εάν η σχολιαζόμενη ρύθμιση επιχειρεί να καλύψει ένα υπαρκτό κενό ποινικής προστασίας εννόμων αγαθών ή, αντιθέτως, άγει σε υπέρμετρη επέκταση του αξιοποιήσιμου, εν όψει αφενός της μετάθεσης της ποινικής προστασίας προς τα εμπρός (έγκλημα διακινδύνευσης), αφετέρου της ευρύτητας του ορισμού τού έργου τέχνης και του συλλεκτικού αντικειμένου στο άρθρο 3 του ΣχΝ.

Επισημαίνεται ότι από τον ορισμό του έργου τέχνης απαλείφθηκε από το υπό διαβούλευση ΣχΝ η διατύπωση «εφόσον έχουν γνωσμένη καλλιτεχνική αξία», ενώ ως

² Fischer, StGB, 55. Aufl. (2008), § 267, Rdnr. 4.

προς το συλλεκτικό αντικείμενο υιοθετήθηκε εν μέρει ο ορισμός της (αφορώσης τελωνειακό ζήτημα) από 10.10.1985 απόφασης του ΔΕΚ στην υπόθεση 252/84, *Collector Guns GmbH & Co. KG*, η οποία όμως κάνει επιπλέον λόγο για αντικείμενα «*παρουσιάζοντα ιστορικό ή εθνογραφικό ενδιαφέρον*», ως τέτοια δε ορίζει τα είδη συλλογών που σηματοδοτούν «*ένα χαρακτηριστικό βήμα στην εξέλιξη των ανθρωπίνων επιτευγμάτων ή απεικονίζουν κάποια περίοδο αυτής της εξέλιξης*». Υπό τα δεδομένα αυτά είναι αμφίβολο εάν ένα συλλεκτικό αντικείμενο είναι άξιον ισοδύναμης ποινικής προστασίας με ένα έργο τέχνης.

Η επιλογή του όρου “παραποίηση”, ακόμη και αν απαντά στην ιστορία της τέχνης, δεν ενδείκνυται για το ποινικό δίκαιο, καθόσον χρησιμοποιείται στο άρθρο 207 ΠΚ περί παραχάραξης νομίσματος, ερμηνεύεται δε παγίως ως η εξ *υπαρχής κατασκευή* από τον αντιποιούμενο το σχετικό κρατικό αποκλειστικό δικαίωμα προσώπου, ψευδονομίσματος που γίνεται κατ’ απομίμηση άλλου γνησίου.

Εξ ετέρου, η συλλήβδην αναφορά σε “έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο” ως αντικείμενο των επιμέρους εναλλακτικών μορφών του εγκλήματος είναι αδόκιμη: αντικείμενο της κατασκευής μπορεί να είναι μόνον *πλαστό έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο* (π.χ. αδημοσίευτο έργο του “Γ. Μόραλη”), σε αντίθεση με τη νόθευση, η οποία αφορά *γνήσιο* (αυθεντικό) έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο (π.χ. ανυπόγραφο αυθεντικό έργο ή σσονος ζωγράφου, στο οποίο τίθεται εκ των υστέρων η υπογραφή του Γ. Μόραλη).

Επομένως, για τη στοιχειοθέτηση του εν θέματι εγκλήματος, απαιτείται αντικειμενικώς μεν η απ’ αρχής κατασκευή *πλαστού έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου* από τον υπαίτιο (π.χ. με απομίμηση της τεχνοτροπίας ή/και με τη θέση της υπογραφής του φερομένου ως δημιουργού), ή η νόθευση *γνήσιου έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου* (δηλ. η αλλοίωση της αρχικής του μορφής με μεταβολή του τελευταίου (π.χ. με τη θέση της χρονολογίας του έργου ή της προέλευσής του από δημόσια ή ιδιωτική συλλογή), υποκειμενικώς δε δόλος, που περιλαμβάνει τη γνώση και θέληση των πραγματικών περιστατικών που απαρτίζουν την πράξη, και περαιτέρω σκοπός του υπαιτίου (υπερχειλής δόλος) να παραπλανήσει με την κατασκευή ή την παραποίηση του έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου άλλον ως προς τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του, ήτοι την ταυτότητα του δημιουργού του, την προέλευσή του, τη

χρονολόγησή του, τη φύση του ή τη σύνθεσή του, ανεξαρτήτως του εάν επιτεύχθηκε ή όχι η παραπλάνηση.

Επιπλέον, κατ' αντιστοιχία προς την ειδική υπόσταση της πλαστογραφίας και της αποδοχής προϊόντος εγκλήματος (άρθρα 216 και 294 ΠΚ), για τη στοιχειοθέτηση υποκειμενικώς των λοιπών εναλλακτικών μορφών του εγκλήματος (έκθεση, διακίνηση, διάθεση, μεταβίβαση, κατοχή ή αποδοχή στην κατοχή του υπαιτίου με οποιονδήποτε τρόπο), ως επιμέρους πράξεων *κυκλοφορίας* τού απ' αρχής πλαστού ή εκ των υστέρων νοθευμένου γνήσιου έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου, θα πρέπει ο δράστης να τελεί *εν γνώσει* του περιστατικού αυτού (κατασκευή ή νόθευση), μη αρκούντος του ενδεχόμενου δόλου (άρθρο 27 παρ. 2 εδ. α' ΠΚ).

Αντιθέτως, με την προτεινόμενη ρύθμιση δεν τιμωρείται αυτοτελώς η πιστή *αναπαραγωγή* γνήσιου έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου (π.χ. μεταξοτυπία), αντίγραφο του οποίου διατίθεται στο εμπόριο ως πρωτότυπο (π.χ. ελαιογραφία). Ως προς την τελευταία αυτή πράξη θα τυγχάνουν εφαρμογής, υπό προϋποθέσεις, οι περί απάτης διατάξεις.

Συνακόλουθα, **προτείνεται η αναδιατύπωση της εν θέματι διάταξης ως εξής:**

«1. Όποιος, με σκοπό παραπλάνησης ως προς την ταυτότητα του δημιουργού του, την προέλευσή του, τη χρονολόγησή του, τη φύση του ή τη σύνθεσή του, κατασκευάζει πλαστό έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο ή νοθεύει γνήσιο έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος για τον ίδιο σκοπό εν γνώσει του εκθέτει, διακινεί, διαθέτει, μεταβιβάζει, κατέχει ή δέχεται στην κατοχή του με οποιονδήποτε τρόπο πλαστό ή παραποιημένο έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο».

Με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 4 προβλέπεται διακεκριμένη μορφή του βασικού εγκλήματος, που επισύρει ποινή κάθειρξης έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή από δέκα χιλιάδες (10.000) έως τριακόσιες χιλιάδες (300.000) ευρώ, εφόσον οι πράξεις της παρ. 1: α) αφορούν σε έργο ή συλλεκτικό αντικείμενο που έχει αξία άνω των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ ή β) αφορούν σε αντικείμενο της παρ. 1 που έχει ιδιαίτερα μεγάλη αξία και έχουν τελεστεί κατ' επάγγελμα ή γ) έχουν τελεστεί

σε εμπορική κλίμακα ή δ) έχουν τελεστεί από δύο ή περισσότερους που έχουν οργανωθεί με σκοπό την τέλεση ομοειδών αδικημάτων ή στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης.

Εν σχέσει με τις περιπτώσεις (α) και (β) παρατηρείται ότι ένα *πλαστό* έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο έχει καθ' εαυτό *ευτελή* αξία. Γενικώς, το κριτήριο της *αξίας* του αντικειμένου, λόγω των ιδιοτήτων της αγοράς τέχνης, δεν είναι ασφαλές για την επίταση της ποινής: Ως τέτοια εννοείται η *εμπορική* αξία πριν ή μετά την παραποίηση; Η εκτίμηση της αξίας του αντικειμένου -η οποία, σε αντίθεση με τη διάγνωση της πλαστότητας δεν ανατίθεται από τον σχολιαζόμενο νόμο σε κάποιο σώμα εμπειρογνομόνων- στηρίζεται σε ρευστά και σε εν πολλοίς αστάθμητα κριτήρια (τρέχουσα ζήτηση έργων του συγκεκριμένου καλλιτέχνη, διάθεση από οίκο δημοπρασιών, από γκαλερί ή από ιδιώτη κ.ά.).

Περαιτέρω, με την προτεινόμενη διάταξη επιφυλάσσεται για τον υπαίτιο *αδικαιολόγητα αυστηρότερη μεταχείριση* απ' ότι για τον υπαίτιο των εγκλημάτων, από τα οποία αυτή *δανείζεται* τα νομοτυπικά της στοιχεία: στις περιπτώσεις της διακεκριμένης πλαστογραφίας ή απάτης η πράξη αναβιβάζεται σε κακούργημα, μόνον εφόσον, κατά περίπτωση, το σκοπούμενο *όφελος* ή η προκληθείσα *ζημία* υπερβαίνει συνολικά το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ. Η αξιολογική αυτή αντινομία γίνεται ευχερώς αντιληπτή με το ακόλουθο παράδειγμα: Ο παλαιοπώλης Α πωλεί στον συλλέκτη Β ένα παλαιό συλλεκτικό ρολόι χειρός αξίας 121.000 ευρώ, αποκρύπτοντας το γεγονός ότι έχουν αντικατασταθεί οι δείκτες του. Σύμφωνα με την προτεινόμενη διάταξη θα τιμωρηθεί για κακούργημα, ακόμη και αν η προξηνηθείσα στον συλλέκτη ζημία είναι σημαντικά κατώτερη των 120.000 ευρώ.

Άλλωστε, η επίκληση από τον συντάκτη της σχολιαζόμενης ρύθμισης των αντίστοιχων *πλημμελημάτων* του Ιταλικού Ποινικού Κώδικα (άρθρο 538) και του ισχύοντος από το έτος 1895 γαλλικού νόμου, ως συναφείς πρακτικές τις οποίες έλαβε υπ' όψιν του κατά την κατάρτισή της, αντί να ενισχύουν μάλλον αποδυναμώνουν την αναγκαιότητα και αναλογικότητα αυτής.

Σε σχέση με τις λοιπές επιβαρυντικές περιστάσεις των περιπτώσεων (γ) και (δ) της ίδιας παραγράφου, παρατηρείται ότι ο συντάκτης του ΣχΝ και πάλι *δανείζεται* αφειδώς

λόγους επίτασης της ποινής, οι οποίοι προσιδιάζουν σε εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372 και 374 ΚΠΔ), σχετικά με το νόμισμα (άρθρο 210B ΠΚ), καθώς και σε προσβολές της πνευματικής ιδιοκτησίας (άρθρο 66 παρ. 3 Ν. 2121/1993), που **δεν συνεχονται με το υπό συζήτηση έγκλημα**, ώστε να δικαιολογείται η - σωρευτική!- υιοθέτησή τους.

Εν όψει των ανωτέρω προτείνεται για τη θεμελίωση διακεκριμένης μορφής του εγκλήματος η αναγωγή στο δοκιμασμένο στην επιστήμη και τη νομολογία κριτήριο του παράνομου περιουσιακού οφέλους ή της ζημίας και **η αναδιατύπωση της σχολιαζόμενης διάταξης ως εξής:**

«2. Αν ο υπαίτιος των πράξεων της παρ. 1 σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον περιουσιακό όφελος βλάπτοντας τρίτον, τιμωρείται, εάν το συνολικό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνει τις εκατόν είκοσι χιλιάδες (120.000) ευρώ, με κάθειρξη έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή»³.

Στο Κεφάλαιο Ε΄ του ΣχΝ που επιγράφεται «Καταπολέμηση της φθοράς έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων - Ποινική διάταξη» εισάγεται με το άρθρο 11 το *ιδιώνυμο* (“ειδικό” κατά το άρθρο 2 περ. δ΄ του ΣχΝ) έγκλημα της “Φθοράς έργων τέχνης και συλλεκτικών αντικειμένων” διά της προσθήκης άρθρου 378Α στον Ποινικό Κώδικα.

Με την προτεινόμενη διάταξη τιμωρείται «όποιος καταστρέφει, βλάπτει, ρυπαίνει, αλλοιώνει με οποιονδήποτε τρόπο τη μορφή ή καθιστά ανέφικτη ή δυσχερή τη χρήση έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου», υπό την προϋπόθεση ότι τούτο «εκτίθεται ή φυλάσσεται σε κοινόχρηστους χώρους, εσωτερικούς ή εξωτερικούς χώρους του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού ή εποπτευόμενων ή αναγνωρισμένων από αυτό, ή σε οποιονδήποτε χώρο όπου εκτίθενται ή φυλάσσονται τα έργα τέχνης και συλλεκτικά αντικείμενα δυνάμει συμβάσεων μεταξύ των ανωτέρω φορέων και τρίτων».

³ Η απειλή χρηματικής ποινής πέραν των ορίων της γενικής διάταξης του άρθρου 57 ΠΚ (5000 ευρώ έως 120.000 ευρώ) δεν κρίνεται αναγκαία και αναλογική.

Η ανωτέρω διάταξη -αφορμή για την κατάστρωση της οποίας υπήρξε ο βανδαλισμός έργου τέχνης εκτιθέμενου στην Εθνική Πινακοθήκη από εν ενεργεία βουλευτή- ακολουθεί το νομοθετικό υπόδειγμα του άρθρου 56 Ν. 3028/2002 (φθορά μνημείου). Η επιλογή αυτή είναι βεβαρημένη με όλες τις αδυναμίες που νομοθετικού της προτύπου: είναι αφόρητα περιπτωσιολογική («ρυπαίνει, αλλοιώνει με οποιονδήποτε τρόπο τη μορφή»), ασαφής («καθιστά *δυσχερή* τη χρήση») και κακόηχη (*χρήση* έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου). Ερωτάται: Καθιστά άραγε *δυσχερή* τη “χρήση” (αισθητική απόλαυση) διαδραστικής εγκατάστασης (interactive installation) που εκτίθεται στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, εκείνος που υπό το φως της ημέρας κατεβάζει τον γενικό διακόπτη ηλεκτρικού ρεύματος;

Εν πάση περιπτώσει, για λόγους νομοτεχνικής συνέπειας **προτείνεται** η προσθήκη δεύτερου εδαφίου στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 11 ΣχΝ εν σχέσει με τη ποινική ευθύνη του υπαιτίου, όταν πρόκειται για τον *ιδιοκτήτη* του έργου τέχνης ή του συλλεκτικού αντικειμένου ως εξής:

«Αν το έργο τέχνης ή το συλλεκτικό αντικείμενο ανήκει στον δράστη, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών».

Με τη δεύτερη παράγραφο του σχολιαζόμενου άρθρου, κατά παρέκκλιση από τα ισχύοντα στο έγκλημα της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας (άρθρο 378), τιμωρείται η εξ αμελείας τέλεση της πράξης της παραγράφου 1, κατά το νομοθετικό υπόδειγμα του άρθρου 57 Ν. 3028/2002. Εφόσον υιοθετηθεί η ανωτέρω προσθήκη δεύτερου εδαφίου στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 11 ΣχΝ, **προτείνεται** η αναδιατύπωση της παρ. 2 ως εξής:

«Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παρ. 1 τελέστηκε από αμέλεια, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα (1) έτος ή με χρηματική ποινή».

Τέλος, με την τρίτη παράγραφο του σχολιαζόμενου άρθρου καταστρώνεται διακεκριμένη περίπτωση φθοράς έργου τέχνης ή συλλογικού έργου, «*αν πρόκειται για έργο τέχνης ή συλλεκτικό αντικείμενο αξίας άνω των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ και η πράξη της παρ. 1 έγινε στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης ή από δύο ή περισσότερους ενωμένους για την τέλεσή της*».

Ως προς το ζήτημα της αξίας του έργου τέχνης ή συλλεκτικού αντικειμένου και της ένωσης από δύο ή περισσότερους για την τέλεση της πράξης, ισχύουν οι επιφυλάξεις που εκτέθηκαν ανωτέρω. Μία παρατήρηση αρμόζει μόνο για την περίπτωση που η

πράξη έγινε «στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης»: Στον Ποινικό Κώδικα -στο σώμα του οποίου εντάσσεται η σχολιαζόμενη διάταξη- η τέλεση της πράξης στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης επιβαρύνει την ποινή, αλλά όχι πέρα από το ανώτατο όριο του είδους της ποινής⁴.

Αθήνα, 27 Ιανουαρίου 2026

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων

Εμμανουήλ Μπενάκη 24, 10678 Αθήνα, Τηλ.: 2103820125, e-mail: hcba@hcba.gr, www.hcba.gr

⁴ Βλ. π.χ. άρθρα 210Β και 379Α ΠΚ.